

שינוי תודעתי, התנסות מיסטית ומעבר לממד אחר –

מפגשים עם דמויות מדריכות בסיפורי חלום וחיזיון של רבי נחמן מברסלב

לאה מוריס

נ.ב.

החורון ההוא.

עלה לא נע.

השקט הגמור.

התחנה האחרונה.

נ.ב. הלא אמור.

הארכה שלא נתנה.

חיים גורי (מתוך ספר שיריו 'עיבל')

לציפי

אפשר להגיד שרבי נחמן "שידך" בינינו ורבות מהמילים הכתובות והמדוברות שהחלפנו בינינו חגו סביבו. לעיתים גילינו שבאופן בלתי תלוי בזמנים שונים ואף במקביל התייחסנו לאותם נושאים ואף פיתחנו אותם בדרכים דומות.

את המאמר שאני כותבת עכשיו על דמותו של הבעש"ט בחלומותיו של רבי נחמן, חשבת, רציתי, להביא לעיונה של ציפי, להתבונן בו מחדש מבעד למבטה הרואה ללב הדברים. מה שנותר לי עכשיו זה להקדיש אותו לזכרה.

בדברים הבאים אתייחס בקצרה לנושא שאני מרחיבה עליו במאמר הנ"ל: אופייה והשפעתה של ההדרכה הניתנת בחלום או בחיזיון על ידי דמויות נעלות בכמה מסיפוריו של רבי נחמן מברסלב. כפי שנראה, למרות השוני הגדול בין הדמויות המדריכות, כמו גם בדרכים השונות בהן הן נוקטות ביחסן לדמויות החולמות - מה שמשותף להן הוא **ההשפעה העמוקה על שינוי תודעתו של החולם**, כך שהידע שנפרש לפניו מושג בדרך של **התנסות מיסטית המתוארת כמעבר לממד קיומי אחר**. הדמויות המדריכות שנפנה את הזרקור לעברן הן: **הבעש"ט** בסדרת החלומות המתוארת ב'מעשה מהלחם' (מעשה שסופר בז'אנר האוטופלי, בה שהה רבי נחמן בין השנים תקס"א-תקס"ב, ופורסם לראשונה על ידי הרב אליעזר שלמה שיק, אשר בנחל, תשל"ח, פעולת הצדיק, תשמ"א, ראו, צבי מרק, כל סיפורי רבי נחמן מברסלב); **דמות הזקן בסיום 'חיזיון שני השרים'** (חיי מוהר"ן פג, סיפורים חדשים ג, סופר בברסלב, תחילת קיץ תקס"ד); **החכם היודע לפתור חלום כהווייתו ב'מעשה מזבוב ועכביש'** (סיפור שביעי בספר סיפורי מעשיות, סופר בקיץ תקס"ז) **והאורח ב'מעשה מאורח'** (סופר בחנוכה תקס"ט, חיי מוהר"ן פה, סיפורים חדשים ה). אנסה להאיר כאן את דרכו המיוחדת והשונה של כל אחד מהמדריכים הנ"ל.

א.ב'מעשה מהלחם' מתוארת סדרת חלומות וחזיונות של 'איש רך בשנים', חלומות שבהם זקנו (הבעש"ט) מופיע לפניו כמי שמדריך את נינו (רבי נחמן הצעיר), **איך להיות כמשה, איך לזכות בקבלה מחדש של התורה. אין ספק שהמעשה מהלחם הוא הסיפור היותר מכונן בביוגרפיה הרוחנית של רבי נחמן, ואני רואה בו סיפור הניכה מובהק. צבי מרק מעיר כי לדעתו זה הסיפור הסודי החשוב ביותר של חסידות ברסלב, והקדיש למעשה מהלחם דיון נרחב, מפורט ומעמיק בספרו 'התגלות ותיקון'. ציפי, בספרה החדש 'הולדת האב' (בדפוס) ובמאמר שהופיע זה עתה 'ראיית האבות ופדיון הבן: חרדת ההשפעה אצל רבי נחמן מברסלב' (זהויות 9, תשע"ט), הוסיפה עליו ואף חידשה בהביאה מסורות על הבעש"ט שסביר מאד שהן מהדהדות ב'מעשה מהלחם', ובמיוחד קטע מ'שבחי הבעש"ט' המעיד על הבעש"ט עצמו כמי שעבר התנסות מיסטית דומה הקושרת בין **אכילה של לחם** (בכוונת אכילה של ייחוד מקודש) **עם התגלותו של משה רבנו (!)**.**

בסיפור זה (ואני אתייחס כאן ישירות לדמויות העומדות מאחורי האיש הרך בשנים וזקנו), הבעש"ט (שנים רבות לאחר מותו שחל שנים עשרה שנה לפני לידתו של רבי נחמן) מתגלה לרבי נחמן שוב ושוב בחלומות הבאים בזה אחר זה, ולמעשה מוליך ומעלה אותו **שלב אחר שלב במה שניתן לכנותו גרם מעלות מיסטי או טקס מעבר רוחני עד לשיא החזיוני של "ההכתרה"**, עד לאיחוד הנבואי שלו עם משה, כשהתורה יוצאת מפיו של רבי נחמן עצמו.

ב'מעשה מהלחם' מתוארים ארבעה מופעים של הבעש"ט בארבע סצנות (שהחלוקה ביניהן כפי שנציע כאן היא חלום והתגובה לו, חלום והתגובה לו) המרכיבות את המחזה החלומי - סצנות שאני רואה בהן שלבים של **טקס הניכה** שהבעש"ט מעביר בו את רבי נחמן, נינו, שמצידו, מתמסר להליך ההיטהרות וההתקדשות שלו באופן טוטאלי (צבי מרק בספרו התגלות ותיקון, בחר להגדיר חלום או חזיון אחר של רבי נחמן 'מבחן צירופי האותיות' כטקס הניכה מיסטי אך נמנע מלהחיל את ההגדרה הזו על מעשה מהלחם). **בשלב הראשון** הבעש"ט מופיע בחלום ואומר לו "שיתן לב להמאכלים שיאכל היום" - משפט שהוא שילוב של הבטחה סמויה עם אמירה שמתקבלת כאניגמאטית. מצד אחד הוא מעורר את תשומת לבו של רבי נחמן לכך שאין זה יום ככל הימים, שמשוהו מיוחד עומד לקרות בו, שעליו להכין את עצמו, ושההכנה הזו קשורה במאכלים, מצד שני הוא מעורר את תמיהתו של רבי נחמן שאינו מבין את פשרה של "נתינת הלב", מה שאינו נותן לו מנוח. לאחר שהתעורר מהחלום הוא מיד הגיב לו - הלך להיטהר במקווה, אמר פסוקי תהילים "בכוונה גדולה", התפלל, וביקש שהקב"ה יעזור לו להבין מהי אותה "נתינת הלב". אחרי ההתייגעות הזאת הוא נשכב לנוח, ונרדם. **השלב השני** מתרחש כשהבעש"ט שב ומופיע בחלום ואומר לו "אתה מצטער מהו נתינת לב, אגיד לך שהיום רוצים למסור לך את התורה. ולא ניתנה התורה אלא לאוכלי המן ורוצים ליתן לך מן לאכול". הבעש"ט מגלה כאן לרבי נחמן מה מצפה לו היום, ולקראת מה עליו להכין את עצמו. כשרבי נחמן הקיץ משנתו, ההבטחה הזאת אינה מעוררת את תדהמתו או פליאתו, אינה תופסת אותו בלתי מוכן נפשית לנוכח מעמד שאין נעלה ממנו, הוא פשוט מאשר זאת במילים "כי הדבר טוב ונפלא מאד והתאוה מאד להשיג זאת". הוא נזכר בפסוק "ויענך וירעיבך ויאכילך את המן" (דברים ח 3) ונוקט בסדרה של פעולות קיצוניות כדי למרק את מעיו ואת דמו על מנת להיות ראוי לאכול את המן, את "לחם השחקים", ולקבל את התורה. אחרי שנתייגע מפעולות המירוק, הוא נשכב שוב על המיטה, וכאן, כשהוא במצב של "נים לא נים תיר לא תיר" נפתחת **הסצינה השלישית** (או השלב השלישי) במחזה המסתורין. הבעש"ט שוב מתגלה אליו, והפעם הוא אינו מסתפק רק בדיבורים "אתה מצטער על דם התמצית, בא ואוליכך אל הנהר דינור ותפטור גם את דם התמצית", אלא ממש מוליך אותו כדי שיטבול בו (ורבי נחמן מעיד שבדרך הוא "ראה כמה חידושים נפלאים", כלומר דברים שלא ראה ולא ידע עליהם קודם. מה בדיוק, הוא לא פירט). על ההתנסות הקשה שהייתה כרוכה בטבילה בנהר האש הוא מעיד "היה סובר שלא ישאר ממנו אפילו אבר אחד, ואף על פי כן טבל שם ויצא בשלום." נהר הדינור הוא מעין מעבר בשערי המוות - גם על פי ההתנסות האישית שרבי נחמן מתאר כאן - הטבילה בו וההיטהרות המסומלת בו היא מעין מיתה של רובד מסוים בחיי הנפש, מותה של "האישיות הישנה" שקדמה לטבילה, ועל כן הוא מוסיף "כשיצא משם ראה עולם חדש." רבי נחמן ראה עולם חדש כיוון שהוא יצא מנהר הדינור אדם חדש. אחרי השלב הזה (שניתן להקבילו לשלב הלימינאליות בתיאור טקסי המעבר בספריהם של ואן גנפ וויקטור טרנר) תמו שלבי ההכנה ומה שמתרחש בהמשך מתרחש כבר ברובד אחר של התודעה. המציאות הפיזית של הלחם המונח על השולחן, לחם שרבי נחמן ברך עליו, הופכת למציאות רוחנית, לערימת אותיות, לחיות הראשונית-פנימית שטמונה בו ויצרה אותו. במצב התודעתי החדש, הנסתר הופך גלוי, וההופעה הרביעית של הבעש"ט (השלב הרביעי בטקס החניכה המיסטי) מתרחשת כבר בהקיץ, במצב של חזיון, כשהוא מרגיע את רבי נחמן שכבר אינו יודע אם הברכה הייתה במקומה, שעדיין מדובר בלחם שיש לברך עליו. רבי נחמן אוכל את הלחם (שגשמיותו ורוחניותו מתמזגות

והופכות לאחד) על כל פירוטיו, כל אותיותיו, והן עוברות בתוכו טרנספורמציה - עולות-יוצאות מפיו באותיות סדורות בצירופי ראשי התיבות של עשרת הדברות. "וראה בזה כל התורה כולה, וכל דור ודור ודורשיו, דור דור ומנהיגיו וכל מה שתלמיד וותיק עלול לחדש." הידע שנפרש בפניו (שהמסורת מייחסת למשה) הוא ידע ללא גבולות בין עבר לעתיד - ידע אומניפוטנטי.

בסיום "המעשה מהלחם", רבי נחמן הוסיף ואמר, "יש אחד שהוא שניים ושניים שהם אחד כשהוא כאן הוא [גם] שם" - משפט שבו הוא מעיד, גם אם בלשון הסיפור העקיפה והמרומזת על תודעתו-שלו בעת ההתרחשות החזיונית שבה הוא ומשה רבנו הפכו לאחד. הוא מתאר תחושה של זהות עצמית כפולה - אחד שהוא שניים ולהיפך - ובמקביל לכך מצב של הימצאות בו-זמנית שם וכאן, הימצאות בשני ממדי מציאות.

למרות שאת כל הליך החניכה המיסטית הזו ואת שיאה בהתגלות שבסופה, חווה רבי נחמן ביחיד - כשהיחידות הזאת כוללת את הבעש"ט מהעולם שמעבר כמלווה וכמדריך רוחני החונך אותו לקראת המעמד הנשגב הזה - הרי בשעה שהוא מספר את סיפורה (להשערת, זמן רב לאחר ההתרחשות החזיונית עצמה, שכן, אין זה סביר שרבי נחמן יתאר את עצמו על סף שנות השלושים שלו, הזמן בו סופר הסיפור, 'איש רך בשנים') - הוא מקביל בין קהל שומעיו-קוראיו (בהווה ובעתיד) ל**ישראל בשעה שמשה כרת אתם ברית והשביע אותם לפני האלוהים** (דברים 13-14). "וציווה לחזור זאת המעשה ואמר שהמעשה הזאת יהיה נצרך לאת אשר ישנו עמנו היום ואת אשר איננו פה. תראו מה שיהיה לאחר זמן מזה המעשה והזהיר שלא לספרה לזר." בכל כתביו ובכל העדויות והסיפורים עליו, אין דומה למעמד העליון, המקודש, האנושי-אלוהי הזה שרבי נחמן מתאר איך זכה לו בחסותו, השגחתו והדרכתו של הבעש"ט, [[סבו הנערץ]], שהגיע אליו מהעולם שמעבר (ורבי נחמן מדגיש את אמיתותה של התגלותו: "כי כבר ראה כמה פעמים את זקנו הנ"ל והיה הכל אמת"). המתח הפרדוקסלי בין ההתגלות האלוהית שבאה לידי ביטוי בתורה שניתנה מחדש בפיו של רבי נחמן לבין היותה התגלות ביחיד ובסתר, ניכר בהשגבת המעשה ל"את אשר ישנו עמנו היום ואת אשר איננו פה" - הצהרה המעידה על כך שרבי נחמן ראה בסיפור זה על החניכה המקודשת שלו להיות כמשה, **מעשה של כריתת ברית סודית לא רק בינו לבין חסידיו אלא בינו לבין ישראל בכל הדורות שיבואו אחריו.**

ב. בחזיון שנכנה כאן 'חזיון שני השרים', דנתי בהרחבה במאמרי "הפה היולד בריות והתיקון המשיחי של רבי נחמן מברסלב" (חוברת 'דימוי' 19, חורף תשס"א). גם ציפי התייחסה לחזיון זה במאמרה "הבעש"ט של רבי נחמן" (קבלה 36, תשע"ז), כשכל אחת מאיתנו מתייחסת לדמותו הנסותרת של הבעש"ט בחזיון זה ולתפישתו העצמית של רבי נחמן כמי שמשלים את התיקון המשיחי שהבעש"ט כשל בו. אתיחס כאן רק לסיום שבו מתואר המפגש עם דמותו של הזקן והשפעתו על תודעתו של החולם:

"ולא ידעתי מה זה [מה פשר החזיון שנגלה לפניו] ואמרו לי לך אל החדר הזה ויאמרו לך פירוש על זה.

והלכתי לשם והיה יושב שם זקן אחד ושאלתיו על זה. ותפס זקנו בידו ואמר לי הרי זקני היא פירוש על המעשה. ושאלתיו: איני יודע עדיין.

ואמר לי, לך אל החדר הזה ושם תמצא פירוש. והלכתי לשם וראיתי החדר ארוך ורחב עד אין קץ וכולו מלא כתבים, ובכל מקום שפתחתי ראיתי פירוש על המעשה. - - -

ואמר שכל התורות שהוא אומר יש בהם רמזים מהמעשה הזאת. והתורה המתחלת תשעה תיקונים ליקוטי א' סימן כ' היא כולו פירוש על זאת המעשה."

אפיון בולט המייחד את חלומותיו של רבי נחמן הוא הבעת הרצון של החולם להבין את המתרחש בחלומו תוך כדי מהלכו כך שהפירוש הניתן לו הוא חלק מהחלום עצמו (מה שאחר כך מפותח בתורות המוגדרות כמפרשות חלום מסוים זה או אחר שלו). לסוג זה של "ערות חלומית" אני מתייחסת בהרחבה במקום אחר. אני מזכירה זאת כאן כי מצב תודעתי מיוחד זה שמעיד על תודעה בו-זמנית כפולה או מיזוג בין שני רבדים של תודעה, **זו החולמת וזו המפרשת בעודה חולמת**, אולי מוביל ופותח את השער הפנימי לשינוי התודעתי המתואר בהמשך כהיפתחות לידע חובק-כל. דומה שבסופו של סיפור חזיוני זה, רבי נחמן (כמי שחזה-הגה אותו) כבר כל-כך מוכן מבחינה נפשית ורוחנית, עד שמספיקה הכוונה קלה מצידו של הזקן הפלאי - שכמו ממונה על איזו ספרייה שמימית - כדי שהפרי

(ההיפתחות התודעתית) ייפול כפרי בשל. הידע שרבי נחמן נחשף אליו בא לידי ביטוי הן בסמליות של החדר על ממדי האי-קץ שלו והמלא כתבים הנפתחים לפניו כמו מעצמם (מעין שיקוף של "תת-הכרה נפתחת כמניפה") ומגלים לו את המשמעות הנסתרת של הדברים שראה בחזיונו, והן באמירה של הזקן "הרי זקני הוא פירוש על המעשה" (כלומר, של החזיון). מה שהוא חוסך מאתנו כאן (את פירושו המשיחי של החזיון) הוא משלים בתורה שהוא מכוון אליה כמפרשת את החלום, שהיא אולי התורה היותר משיחית שלו. כך טוען ליבס במאמרו "התיקון הכללי של רבי נחמן מברסלב" (בספרו סוד האמונה השבתאית ובאתר של יהודה ליבס) ואני סבורה כמותו. מה שרק מרומז כאן בדמותו של הזקן ובתיקוני זקנו, מתגלה בתורה המפרשת (כמו גם בליקוטי מוהר"ן תורה רז) כתיקון משיחי מובהק. כלומר, מה שנתגלה לרבי נחמן בהדרכתו של הזקן שפתח לפניו חדר מלא כתבים, שהחזיון שזה עתה נגלה לו, הוא ובו עצמו טמון מעשה של תיקון משיחי. וייתכן מאד שלפנינו הניצן הראשון של התייחסות למדיום הסיפורי (מה שיהיו בעתיד סיפורי המעשיות שלו) כמחזיק את סודו של התיקון המשיחי, ואת תפיסת הסיפור כמתאר הליך נפשי-גאולי.

ג. את הסיפור 'מעשה מזבוב ועכביש' מקדים רבי נחמן במילים "אספר לכם נסיעתי (הכוונה היא לנסיעה לנאוורייטש ולערים נוספות, מסע שחזר ממנו בקיץ שנת תקס"ז). כלומר, מה שממזה את המסע הזה, שהיה מיוסר במיוחד ובסיומו התגלתה גם מחלתו חשוכת המרפא של רבי נחמן (גרין, בעל היסורים, פרק שישי), מצוי בסיפור שהוא מספר, סיפור שעיקרו חלום ופירושו. לא ניכנס כאן לכל מהלכיה המורכבים של עלילת הסיפור הרווי סמלים, ניגודים, כפילויות ועשוי במבנה של מעגל בתוך מעגל (מאמרה של חביבה פדיה "הבורגנות הדתית כמערכת גאולה – על המתח בין כריזמה לסמכות" בספר 'החיים כגעגוע' עוסק בסיפור זה) ורק נזכיר שמסופר בו על מלך עתיר ניצחונות שרואה בחלומו עולם מהופך שבו הוא נמצא פתאם "בצד החלש", נרדף ומותקף, אך גם מוגן בתוקף חזק שאינו מובן לו. כשהוא מחופש לאיש פשוט הוא יוצא למסע ארוך כדי לחפש חכם "שיפתור לו החלום כהווייתו". לאחר נדודים רבים כשהוא מוצא את החכם המבוקש ומספר לו את חלומו, החכם עונה לו: "אני בעצמי איני יכול לפתור, רק שיש זמן, באותו יום, באותו חודש, ואז אני מקבץ כל סממני הקטורת ועושה מהם מורכב ומעשנין את האדם באלו הקטורת, ואותו האדם חושב במחשבתו מה שרוצה לראות ולידע, ואז ידע הכל."

החכם מתואר כאן כמעין שאמאן העושה שימוש בידע אסטרולוגי (יום מסוים בחודש מסוים) ובאמצעים מאגיים (עשן הקטורת) כדי להשפיע על **שינוי המצב התודעתי של המלך**, שינוי שבעקבותיו ידע כל מה שהוא מבקש לדעת. המלך עצמו מתואר כאן כפאסיבי אך מוכן להתנסות. בעקבות ההתנסות שהשאמאן זימן אותו לתוכה, המלך, גיבור הסיפור, מתאר חוויה של ממד קיומי אחר, של הימצאות או צפייה בעולמות העליונים: "ועישן אותו [החכם] עם הקטורת כנ"ל, והתחיל [המלך] לראות אפילו מה שנעשה עימו קודם הלידה, בעת שהיה הנשמה בעולם העליון, וראה שהיו מוליכין הנשמה שלו דרך כל העולמות - - -". וכאן מתבהר לו המקור להיותו רדוף ומוגן כאחד: נשמתו כה זכה שאין מי שילמד חוב עליה, ועל כן בואה לעולם עשוי להביא לתיקונו, מה שאיים על מלאכתו של סמאל שהתנגד לרדתה של אותה נשמה. משהבין שאינו יכול למנוע זאת, מצא לו מי שיעשה בשליחותו "ובא והביא עמו זקן אחד שהיה כפוף כדרך הזקן" – דמות שהמסורת הברסלבית רואה בו את הזקן משפולה, אויבו המר של רבי נחמן - "ושחק [סמאל] ואמר: כבר נתתי לי עצה, רשאי הוא לילך להעולם. והניחו את הנשמה וירדה להעולם."

ד. בסיפור 'מעשה מאורח', הדמות הפלאית מכונה לכל אורך החזיון 'אורח'. הסיפור נפתח מיד עם כניסתו, "אורח נכנס לבעל הבית", ואופי פולשני זה ניכר מאד גם בהמשך. מאחר והתנהלה ביניהם "שיחת דברים היוצאים מן הלב" – "התחיל הבעל הבית להשתוקק ולהתגעגע מאד איך משיגים ומגיעים לאיזה דבר מעלה שבקדושה. אמר לו האורח, אני אלמד עמך." דרך הלימוד מתגלה כמעשה חטיפה "חטף אותו והתחיל לפרוח עמו." כאן חווה בעל הבית את עצמו כמצוי בשני מישורי מציאות בו-זמנית. מצד אחד הוא בביתו "מדבר עם בני אדם ואוכל ושותה" ומצד שני "הוא פורח" וכך זה נמשך זמן רב. בהמשך מוריד אותו האורח במקום פלאי, גן עדן של מטה, שכל מה שמצוי בו קשור זה בזה בקשרים של נביעה זה מזה, של השתקפויות וכפילויות. אולי זה מעיד על כך שהכפילות שבעל הבית נתון בה וחווה אותה במלוא ממשותה, יש לה מקור עליון שעתה גלוי לפניו. במקום שהאורח הנחית אותו, בגיא בין שני הרים, הוא מצא ספר "והיה מצויר בהספר כלים ובתוך הכלים אותיות של הכלים שיכולין לעשות על ידם אלו הכלים" (בדומה לחזיון הלחם והאותיות הבוראות אותו במעשה מהלחם). בהמשך הוא עולה להר ו"ראה עומד שם אילן של זהב עם ענפים של זהב ועל הענפים תלויים כלים כמו אלו הכלים המצוירין בספר ובתוך הכלים היו כלים שעל ידם עושים אלו הכלים." מה שנגלה לבעל הבית הוא עולם של בבואות שמשתקף כמו מבעד לקרני רנטגן. הוא

רואה בו- זמנית את הפנים הגרעיני, את האותיות, ואת הכלים שהן יוצרות, ובמקביל לכך את ציורי הכלים שבספר כשהם מתממשים לכלים ממשיים (שגם בהם טמונות האותיות היוצרות אותם) התלויים על ענפי אילן הזהב. ובין כל הכפילויות הללו הוא גם ממשיך לראות אותו עצמו בביתו. "והיה לו פליאה גדולה מה זאת שהוא פעם בכאן ופעם שם. והיה חפץ לספר זאת לבני אדם אך איך מספרין פליאה כזאת לבני אדם מה שאין ראוי להאמין."

דומה שרבי נחמן היה מודע היטב לכך שהוא משתף כאן את שומעיו-קוראיו במצבים תודעתיים בעלי אופי לימינאלי, שלא לדבר על השיפה של הוויות נפשיות שהוא לא היה מעוניין להטביע בהן את חותמו הביוגראפי (בבחינת: המבין יבין), ועל כן הוא הרחיק מעצמו את העדות האישית תוך הטמעתה במעטה של סיפור. כך הוא גם נהג (ומסיבות נוספות) שנים רבות קודם לכן במעשה מהלחם.

ניתן כאן גם ביטוי לתפישה הפואטית של רבי נחמן לפיה תיאור של חוויה כה חריגה, עמוקה ואינטנסיבית, שיש להניח שנחווהה כמקודשת, מצריך לבוש, לבוש של סיפור, שיגונן עליו וגם עליה.

ראינו כאן (גם אם זה בבחינת הבזקים בלבד), ארבע דמויות פלאיות של מדריכים המופיעים בחלום או בחיזיון כשכל אחד מהם בדרכו שלו מביא לטראנספורמציה בתודעתו של הגיבור החולם ומעביר אותו לממד קיומי אחר – כך הבעש"ט (או מדויק יותר נשמת הבעש"ט) ב'מעשה מהלחם' המוליך את 'האיש הרך בשנים' צעד אחר צעד דרך כל שלבי טקס החניכה שלו עד לשיאה של ההתקדשות והאיחוד המיסטי עם משה רבנו בעת קבלת התורה, כך הזקן האלוהי וסודות זקנו ב'חיזיון שני השרים' הפותח בפני החולם ספרייה אינסופית שכתביה מבהירים לו את פשר החיזיון שנגלה לו כתיקון משיחי (מה שעולה בבירור מהתורה המפרשת את החלום), כך החכם השאמאני ב'מעשה מזבוב ועכביש' שתוך שימוש בידע אסטרונומי וב'חכמת העשבים' (מעוררי הזיות) מכניס את גיבור הסיפור למצב של טראנס שבו נפרצים גבולות ההכרה, הזמן והידע, והוא חווה בנשמתו טרם ירידתה לעולם ואת מי שייעודו אותו להקשות על חייו ולעורר מלחמות (קרי: מחלוקות) נגדו, מה שגם מבהיר לו את חידת חלומו (ובעצם את חידת חייו), וכך גם האורח שלבקשתו של בעל הבית, מלמד אותו קדושה מהי, תוך הוצאתו לטיול מחוץ לגופו, טיול בעולם של מעלה.

עם כל השוני הגדול בדמותם ובדרכם, מה שמשותף לאופיה של הדרכתם שהיא מהסוג המביא את הגיבור החולם להבין מעצמו. המדריך, כדמות נעלה, אינו מלמד אותו, אינו מעביר לו פיסות מידע, אלא רק משנה את המצב התודעתי שלו (חביבה פדיה במאמרה "היה מדבר מחוץ לשיטה" בספר 'הבעל שם טוב – האיש שבא מן היער', בעריכתו של רועי הורן, התייחסה לדרכו זו של הבעש"ט לחנוך שניים מתלמידיו הבכירים). גיבור החיזיון אינו שומע על הרובד הקיומי האחר או לומד עליו אלא פשוט מצוי בו, חווה אותו, וידיעתו אותו באה מתוכו.

ג.ב

מילים אחרונות שלי אלייך, ציפי יקרה עד מאד: הייתי באמצע הקריאה של הספר החדש שלך, ספר שאפשרת לי לקרוא אותו טרם צאתו לאור. לא ידעתי שהמחלה שבה והשתלטה, שמצבך קשה - בטיול המשותף בספרד, נראה היה שאת לגמרי בטוב - ולא הזדזזתי לומר לך (שבועות מעטים לפני לכתך) שאהבתי אותו מהמשפט הראשון, שמתאים יותר לפתוח בו רומן מאשר ספר עיון. ההחמצה הזאת מעיקה עלי. הארכה לא נתנה.

בהלוויה שלך דמיינתי שהבעש"ט ורבי נחמן אהובייך מקבלים שם את פנייך, כי מגיע לך שהשניים הללו – גיבורי הספר האחרון שלך - יהיו מלווייך ומורייך.

ואת, תמשיכי כאן, ללמד אותנו מתוך כתיבך. תבונתך, אהבת הלימוד שלך, עדינותך, נדיבותך, השקט שלך גם כשלחמת על דברים שהיו חשובים לך, יישארו שמורים איתנו.